

menika. Porabil pa je nedvomno le stosl. prireditev; to sledi neposredno že iz redne uporabe »opomina k pokori in spovedi«, o kateri pa Vondrák še ničesar ni mogel vedeti).

Še na nekaj moram opozoriti. Pisatelj je opomnje izdelal očitno šele, ko je bila knjiga sama že gotova, ne pa sporedno z njo. Od tod izvira marsikatera neenotnost, dà, nasprotje, ker pač novih dognanj ni mogel več vdelati v besedilo. Naj omenim le dva tri zglede. Na str. 256 pravi G. čisto pravilno: »Ni mogoče, da bi bil Metod kot navaden, tuj duhovnik sploh mogel delovati v Panoniji, zlasti pa ne s slovanskim bogoslužjem«, v knjigi sami pa trdi na številnih mestih, »da je sv. Ciril (že) med Moravljani začel službo božjo opravljati v slovanskem jeziku.« »Ko sta se sv. Ciril in Metod (ki še duhovnik ni bil!) med potjo v Rim ustavila pri Knezu Koclju v Panoniji, sta službo božjo tam brez dvoma opravljala v slovanskem jeziku« (101; pod. drugod). Na enem mestu citira Conv., p. 12, ki poroča samo o arhipresbiterju Rihbaldu, da se je (prostovoljno) umaknil iz Panonije (102, 259), da pa se je del duhovnikov Metodiju podredil, ne le v nemških krajih, kjer so bili nenadomestljivi (256/7), ampak tudi v slovenskih (258 in dr.); na drugih mestih pa trdi, da se mu niso hoteli pokoriti in so rajši odšli (256, 242), da jih je ljudstvo celo izgnalo (189) i. dr. Na str. 112 pravi: »Vprašanje, je li (avtor Konverzije) o Cirilu vobče kaj vedel, se na osnovi tako kratkih podatkov ne more rešiti,« drugod pa pravi, da je že »po (prvem) nastopu sv. Cirila in Metodija bila čuječnost salzburškega nadškofa še bolj vznemirjena« (49, prim. 50, 156). Na str. 222 predlaga G. za strokovno besedo »starocerkvenoslovanski« domači izraz »staroslovenski«, a v knjigi rabi večinoma sam »cerkvenoslovanski«. To je čisto prav; hudo pa je, da rabi na enem mestu besedo »staroslovenski« (str. 169) poleg »stari slovenski« v pomenu karantanske ali panonske slovenščine; zdi se mi, da je to tiskarska napaka, a značilna za dvoličnost izraza. Sam sem prej besedo, ki jo G. predlaga, dosledno rabil, ker je sicer dobra in edina tudi zgodovinsko izpričana. A zaradi pogostih nesporazumljenj, ki so iz tega nastala, sem jo že dalj časa popolnoma opustil.

Tudi sicer je v knjigi še kaka pomanjkljivost ali pomota. Vendar pa je knjiga v celoti dragoceno delo, polno novih pogledov in pobud, vredno, da jo je dala založnica opremiti kot še nobeno drugo iz zbirke »Kosmos«.

Dr. Ivan Grafenauer

Silvo Kranjec: Med Napoleonom in Leninom. Zbirka Kosmos, 1937. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, str. 390.

Knjiga pripoveduje razvoj evropske zgodovine od dunajskega kongresa (1814) do izbruha svetovne vojne (1914). Lahkotno obvladanje snovi pa priča, da je pisatelj napravil daljno pot od virov do osebnega oblikovanja zgodovine. Zato se bere kot zanimiv roman, ki ne uteši le radovednosti o tem, kar je bilo, temveč te zanese v preprosto umetno dovršenost, da si ne želiš več vedeti, ker iz nje lahko sam razpredaš sanje o obširnejših krogih. Služila bo lahko kot dopolnilo za razlago na srednjih šolah, še bolj pa je potrebna vsakemu izobražencu, če hoče preko branja časopisov in revij, ki subjektivno vrednotijo tekoči življenjski trenutek, priti do trajnejših in bolj ob-

jektivnih vrednot, ki iz preteklosti snujejo sedanost in bodočnost. Kajti ta knjiga je objektivna, ne zamolči napak, pa naj so jih delali tudi ljudje katoliškega nazora (n. pr. v Franciji, Španiji, Avstriji), ne prezre pa tudi pravih pridobitev meščanskega liberalizma in socializma. Mogoče je pa to vrednotenje le z nekega stališča. Boljševizem vrednoti drugače kot nemški nacionalizem; italijanski fašizem drugače kot demokratizem, ker vsakteri misli na vrhu svoje piramide: »Wie wir's so herrlich weit gebracht.« »O ja, bis an die Sterne weit,« odgovori Faust z ironijo suhoparnemu Wagnerju: Sodobni narodi, naj se prištevaajo h kateremu koli državnemu nazoru, stoje kot naježene zveri, pripravljene na spopad. — Zgodovinarju, ki bi hotel vsa stališča izčrpno obdelati in deliti z njimi njihovo navdušenje, ne preostane drugega kot razumevanje, odločiti se prav za prav ne sme. In vendar je odločanje prvi pogoj dejanja, pogoj naše moralne sile, ki je več kot blede spoznanje tujega. Zato so vsi veliki zgodovinarji pisali zgodovino z nacionalnega stališča, naj se imenujejo Michelet, Treitschke ali kako drugače. Pri Kranjcu je očitno demokratsko in jugoslovansko stališče s posebnim pogledom na Slovence. Koliko je trenutkov v knjigi, ko z upom in strahom pričakujemo, da bo vstala ali se celo uresničila sanja celotne Slovenije, a se ni zgodilo. Kje je veliki slepar? Slepar ni duh narodov, ampak racionalizem držav, ki jim je le za razvoj sile, ne pa za uresničenje narodnega duha. Seveda se vse pokrivajo z masko nacije. A narod je nekaj drugega kot država, naj se tudi imenuje nacija. Mojemu očetu, ki je prodajal kot Ribničan suho robo v Gornji Avstriji, je bil Nемец nekaj prijaznega, da je celo nemške Žide, ki so po Kranjskem goljufali z ničvrednim blagom, napajal s sadjcem; jaz sem kot dijak (okoli 1904) čutil v Nemcu sovražnika, ko sem videl njihovo pangermansko nadutost v ljubljanski Kazini in bral o njihovih trdnjavah na slovenskem štajerskem in Koroškem, šele na Dunaju sem spoznal, da je tudi Nемец človek kakor mi. Oče je videl narod, jaz sem gledal zemlje lačno državno nacijo. Podoben primer bi lahko v sedanjem času izsledil pri Italijanih. Narod je nacionalna tvorba, tiho soglasje čustva, ki gre v oblike večnega življenja (tako ga definirata Dostojevski in Vossler), država pa mu daje v roke krvavi meč razumskih idej, za katerimi se pasejo lenuhi in kapital. Naloga držav je uresničiti genija narodov. Če ne verjamemo teoretičnemu gledanju, nas mora o tem prepričati mukotrpa pot Evrope od dunajskega kongresa 1814., kjer so zmetali skupaj različne narode v umetne državne tvorbe, do Wilsonove samoodločbe in svobode narodov. A velike države so besedo snedle in prepustile odločitev sili, vsaj pri Slovencih: Kako se hočemo odločevati, če smo morali molčati?

Tvorbe dunajskega kongresa so bile v politiki to, kar je v literaturi klasicizem, ki gleda le na lepo zunanjo površino, čeprav ni zrastle iz notranjosti. Iz avtoritarnega načela se je polagoma izvijal narodni kolektiv in svoboda narodov, ki še zdaj ni dovršena. A svoboda tudi zelo počasi dobiva svojo zakonitost. 1830. je revolucionarno izbruhnila v Parizu in odslej polagoma spodjedala avtoriteti korenine z ustavo, parlamentom in volivno pravico. Tako je na eni strani zopet koristila narodom (pri nas l. 1848.), na drugi strani pa je liberalizem vso svobodo pograbil le za meščanstvo in

kapital, delavec pa je ostal brez glasu in pravice. Nastalo je podobno razmerje kot v prejšnji patriarhalni dobi. Prej graščak in brezpraven kmet, zdaj kapitalistični meščan in brezpraven delavec. Zato se v dobi liberalnega individualizma rodi delavski kolektiv, ki si izvojuje volivno pravico in ekonomske ugodnosti, države naposled same uvedejo socialno zakonodajo. To so demokratične države, v bistvu izpopolnjen liberalizem. Osnova je pluralistični nazor, kot so ga izdelali Amerikanci, Angleži, Francozi (na kratko strankarstvo). Njegovo bistvo je mnogosmernost, ki pušča prost razvoj individualizmu in socializmu. Na drugi strani pa je socialni kolektiv dvignil princip avtoritete, kakor je bil že prej in je še zdaj v kmetskem kolektivu. Nastali so avtoritarni režimi z duceji, führerji, voždi, ki so namesto pluralizma uveljavili zenačenje, enosmernost, da narod ne bo padal v razcepljenost in bratomorni boj. Izenačenje je seveda mogoče le pri organični narodni enoti, drugače se izpremeni v nasilje in barbarstvo. A s tem sem se že oddaljil od Kranjca, ki sega le do 1914. Izvrstno je obdelal politično zgodovino, nekoliko premalo pa narodno in socialno. Morda si te naloge tudi ni stavil. Kdor pa bi hotel dodati k temu zgodovinskemu izrezu okvir, bo videl spredaj Napoleona, ki je bil že tako blizu Zedinjene Evrope, zadaj pa Evropo kot Wagnerja dolgočasneža, ki se nikoli ne bo povzpел do Fausta, da bi močvirje mednarodnega sovraštva spremenil v plodno zemljo evropskega tovarištva.

Dr. J. Šile

c) Slovstvena zgodovina

Lino Legiša, *Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Kranjsko Čbelico (1806—1828)*. Ljubljana 1938. Inavguralna disertacija. Vel. 8°, VI 3—52 str. (Pretiskano iz »Slovenskega jezika«, I, str. 63—112.)

Po uvodnih poglavjih, ki označujejo evropsko ozadje poljudnega klasicizma in prvih predhodnikov romantike, ter odmev romantične miselnosti v domači nemški produkciji vobče in v slovenski poeziji pred letom 1806, prehaja Legiša k svoji pravi nalogi, da kolikor mogoče natančno označi slovensko pesništvo od poslednjih pojavov Vodnikove prosvetljske pesmi do prvih zvokov Prešernovega genija. Snov je razdelil v tri poglavja (Starejša vrsta, Mlajši rod, Najmlajši), ki jim je dodal še uvod o položaju in Zaključek.

S posebno ljubeznijo pri tem razbira duhovne, slogovne in oblikovne elemente pri mlajšem rodu, ki je vanj že dahnili prvi dih romantike. Najlepše pa je označil Štefana Modrinjaka, Urbana Jarnika in Jan. Primca, ki jih kljub njihovi formalni pomanjkljivosti simpatično ocenjuje in podrobno razkazuje, kako se pri njih staremu prosvetljskemu vzgojništvu že pridružuje romantična ljubezen do narave, romantična fantastika in čustvenost, narodopisna romantika in romantična kulturna filozofija. In mladega Prešerna v dobi učenja, ko se genij že kaže kot genij, a se človek še ni do vrha razvil in zato tudi poet ne.

Manj ljubezni pokaže Legiša prosvetljencu Vodniku. Prav, da ga je označil kot duhovni lik odmirajočega prosvetljskega racionalista